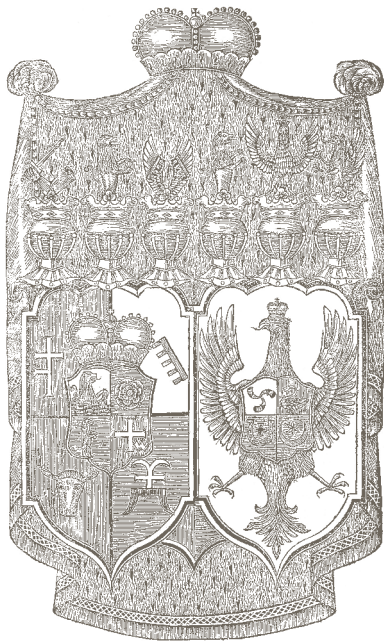

Barbora Radvilaitė

/ apie 1520/21–1551

Lietuvos didžioji kunigaikštienė ir Lenkijos karalienė, viena žymiausių Lietuvos moterų

■ 34|35

Barbora Radvilaitė gimė įtakingo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) didiko Jurgio Radvilos ir jo žmonos Barbaros (Sandomiro kašteliono Koliankos Volskio dukters) šeimoje. Barbora buvo Mikalojaus Radvilos Rudojo sesuo ir Mikalojaus Radvilos Juodojo pusseserė. 1538 m. ištekėjo už tuo metu įtakingiausio LDK didiko Alberto Goštauto sūnaus, Naugarduko vaivados Stanislovo Goštauto (mirė 1542 m.); su juo įpėdinių nesusilaukė. Po vyro mirties gyveno Geranainyse (Geraniony, Baltarusija) arba Vilniuje motinos namuose. Vilniuje gyvenantis Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas, manoma, 1543 m. spalį lankėsi Geranainyse. Nuo tada prasidėjo slapta jų meilės istorija. 1545 m. mirus valdovo pirmajai žmonai Elžbietai Habsburgaitei, Barbora persikėlė gyventi į Radvilų dvarą Vilniuje, esantį netoli Žemutinės pilies valdovo rūmų. Neslepiamas poros bendravimas 1547 m. rugsėjį baigėsi Mikalojaus Rudojo ir Mikalojaus Juodojo Radvilų surengtomis slaptomis vedybomis. Po Žygimanto Senojo mirties 1548 m. Žygimantas Augustas informavo Ponų Tarybą apie vedybas ir taip įteisino Barborą kaip Lietuvos didžiąją kunigaikštienę. Vedyboms nepritarė ir Barbaros vainikavimui Lenkijos karaliene priešinosi karaliaus motina Bona Sforca (Bona Sforza) bei Lenkijos ponai, nuogąstavę dėl glaudesnės LDK ir Lenkijos unijos priešininkų Radvilų išgalėjimo. Santuoka sukėlė politinį konfliktą tarp Lenkijos ir LDK didikų. Nepajėgdami išardyti santuokos, lenkai reikalavo, kad Barbora bent nebūtų vainikuojama karaliene. Tam griežtai priešinosi Mikalojus Radvila Rudasis. 1549 m. vasario 13 d. Lenkijos karalius ir Barbora iškilmingai įvažiavo į Lenkijos sostinę Krokuvą. Priešiškumas Barborai ėmė rimti. Žygimantas Augustas žmonai 1549 m. vasario 13 d. užrašė valdų Lietuvoje – Kauno pilį, Rumšiškės, Merkinę, Alytų, Nemunaitį, Birštoną, Žiežmarius, Stakliškes, Karmėlavą, Vilkiją, Skirsnemunę, Veliuoną. Tuo metu ėmė reikštis pirmieji Barbaros ligos požymiai. Nors Bona prieštaravo, o dalis Lenkijos bajorų buvo nusiteikę nepalankiai, 1550 m. gruodžio 7 d. Krokuvoje Barbora buvo vainikuota karaliene. Tada ji jau nepagydomai sirgo. Mirė 1551 m. gegužės 8 d. Krokuvoje. Tiksliai mirties priežastis nežinoma. Buvo įtarimų, kad Barborą nunuodijusi Bona, bet kitos aplinkybės rodo ją mirus nuo gimdos vėžio. Žygimantas Augustas įvykdė Barbaros paskutinį

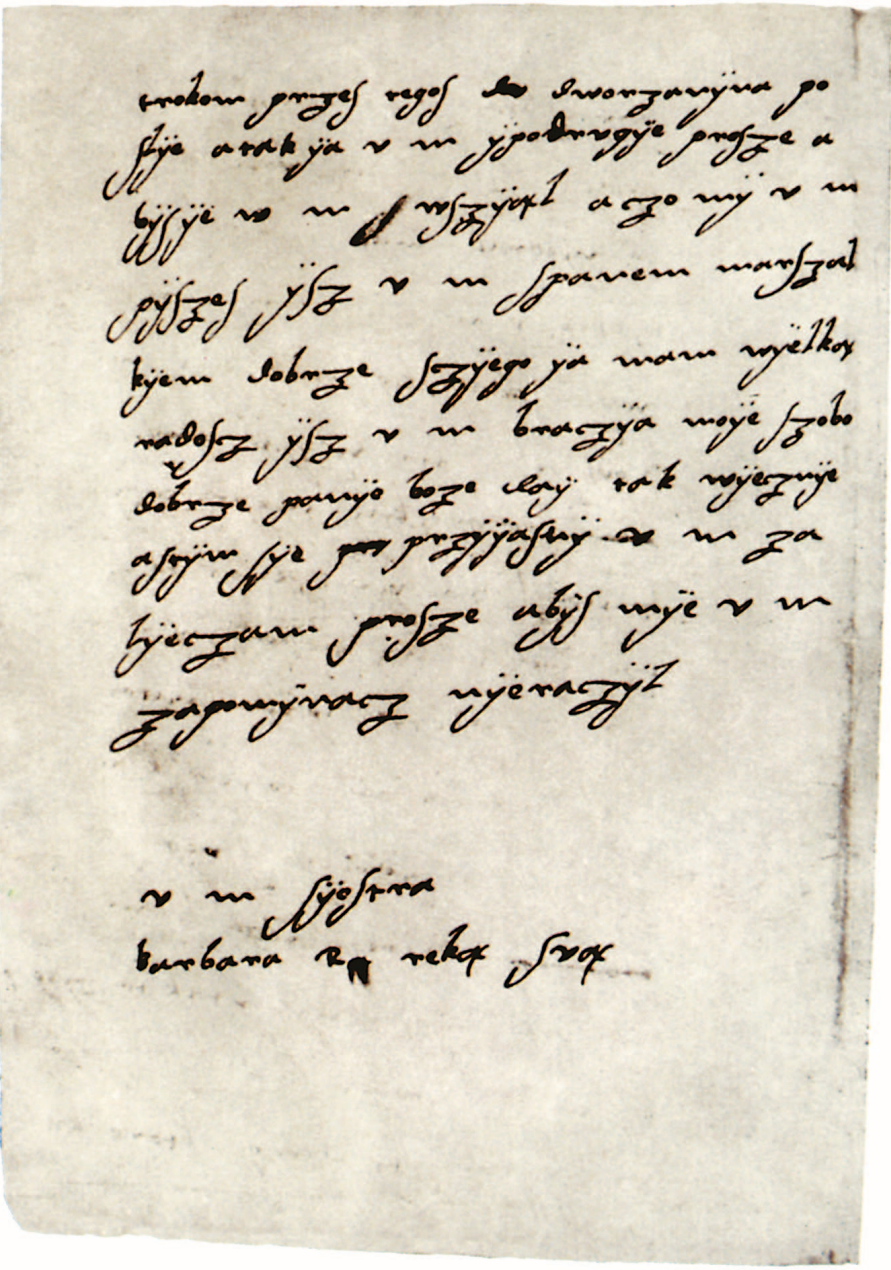
■ 5
■ 6 ■ 7

norą būti palaidotai ne Lenkijoje, o Lietuvoje; jos kūną atlydėjo į Vilnių ir palaidojo Katedros Karališkojoje kriptoje, greta pirmosios žmonos Elžbietos. Žygimantas Augustas gedėjo Barbaros visą likusį gyvenimą.

Žygimanto Augusto ir Barbaros Radvilaitės vedybos buvo naujas reiškinys Lenkijos ir Lietuvos XVI amžiaus vidurio istorijoje, nes valdovas, nesilaikydamas vidurinių amžių Europos papročių, vedė nekarališkos giminės moterį. Tai rodo, kad abi šalys jau buvo pasiekusios esminės Renesanso epochos idėjos ir gyvenamos samprata. Barbora Radvilaitė lietuvių tautos atmintyje išliko kaip renesansinės meilės istorijos herojė, viena žymiausių Lietuvos moterų. Jos vardu Vilniuje pavadinta pagrindinė mokykla.

- 1. Lenkijos karalienė Barbora (nežinomas dailininkas, XVI a., Varšuvos karalių pilis)
- 2. Barbaros Radvilaitės mirtis (dail. Juzefas Simleris, J. Simmler, 1860 m., Nacionalinė dailės galerija Zachęta, Zachęta, Varšuvoje)
- 3. Radvilų herbas (raizyns, 1744 m.)
- 4. Dubingiai (XIX a. pab. litografija, dail. Napoleonas Orda, Lietuvos MA biblioteka). Čia Barbora Radvilaitė praleido kelis mėnesius, manoma nuo 1547 m. lapkričio iki 1548 m. kovo. Iš čia savo vyrui Žygimantui Augustui ji parašė aštuonis laiškus
- 5. Žygimantas Augustas (nežinomas dailininkas, XVIII a., Lietuvos dailės muziejus)
- 6. Barbora Radvilaitė (dail. Gerškė Leibovičius, H. Leibowicz, iš albumo *Kunigaikščių Radvilų šeimos atvaizdai*, 1758 m.)
- 7. Barbaros Radvilaitės laiško, rašyto 1549 m. broliui Mikalojui Radvilai Rudajam, fragmentas (Romualdo Mičiūno nuotrauka)

Mikalojus

Daukša / 1527 ar 1538–1613

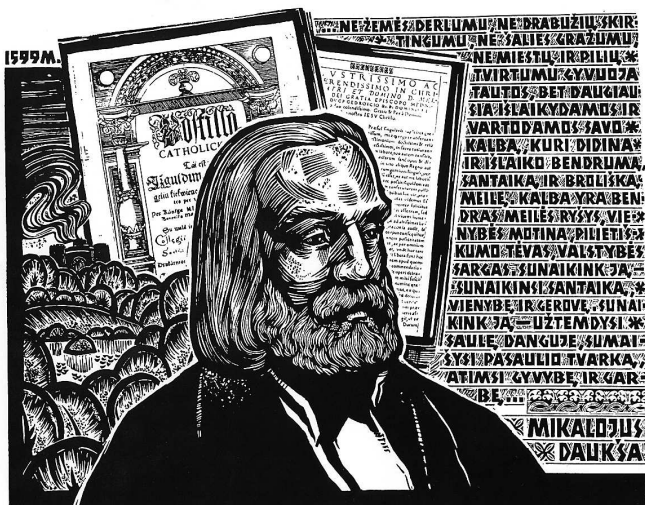
Pirmosios lietuvių kalba

Didžiojoje Lietuvoje išleistos

knogos (1595 m.) parengėjas,

vienas pirmųjų lietuvių

literatūrinės kalbos kūrėjų

■ 36|37

■ 1 ■ 2

■ 3

■ 4

Mikalojus Daukša gimė 1527 ar 1538 m. Babėnuose (dabar Kėdainių dalis). Kilęs iš bajorų, buvo labai išsilavinęs žmogus. Spėjama, mokėsi viename Vakarų Europos universitetų. Kunigas. Pirmoji tiksliai jo biografijos data – 1570 m., kai jis tapo Krakių parapijos klebonu. Nuo 1572 m. Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninkas, 1585–1592 m. ofciolas, nuo 1592 m. Betygalos parapijos klebonas, 1609–1610 m., mirus Mikalojaus Daukšos globėjui Žemaičių vyskupui Merkeliui Giedraičiui, vyskupijos administratorius. Mikalojus Daukša mirė 1613 m. vasario mėnesį Varniuose.

XVI amžiuje Mažojoje Lietuvoje iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) į Karaliaučių atvykę lietuviai šviesuoliai lietuvių kalba buvo išleidę keletą svarbių knygų ir giesmyių. Tuo tarpu LDK vyravo knygos lotynų ir lenkų kalba. Tik 1595 m. Vilniaus universiteto spaustuvė išleidžia pirmą lietuvišką knygą – Betygalos parapijos klebono Mikalojaus Daukšos iš lenkų kalbos išverstą ispano Jokūbo Ledesmos *Katechizmq* (*Katechizmas, arba Mokslas, kiekvienam krikščioniui privalus*). Knygos antrą dalį sudaro *Trumpas būdas pasisakymo, arba išpažinimo, nuodėmių*. Originalas papildytas pratarme, kurioje raginama leisti vaikus į mokyklą, taip pat užsimenama apie lietuvių pagonišką tikėjimą ir papročius: ugnies, Žemynos, Medeinės, Perkūno garbinimą, šventuosius medžius ir alkus, žyniavimą ir burtus.

1599 m. išleidžiamas svarbiausias Mikalojaus Daukšos veikalas *Postilė* – Jokūbo Vujeko (J. Wujek) *Postilla Catholica* vertimas, su garsiąja Mikalojaus Daukšos lenkų kalba parašyta *Prakalba į malonųjį skaitytoją*. Prakalboje keliama gimtosios lietuvių kalbos vertė, skatinama ją puoselėti, ugdyti ir vartoti, pabrėžiama jos svarba tautos vienybei ir išlikimui, valsybės savarankiškumui: *Ne žemės derlumu, ne drabužių skirtingumu, ne šalies gražumu, ne miestų ir pilių tvirtumu gyvuoja tautos, bet daugiausia išlaikydamos ir vartodamos savo kalbą...* Mikalojus Daukša įtikinėja, kad lietuviai bajorai privalo vartoti savo kalbą, gėdina tuos, kurie ją užmiršta.

Mikalojaus Daukšos raštams būdinga vaizdinga kalba, dažnos šnekamosios kalbos intonacijos. Profesorius Jurgis Lebedys rašė: *Galima net teigti, kad M. Daukša atrado vaizdinį veiksmažodį*. Iki šiol vartojami jo sukurti naujadarai *mokytojas, skaitytojas, gydytojas, vietininkas, valia, įkvėpimas, išmintis* ir kiti. Jis savo knygomis padėjo pagrindus lietuviškai raštijai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

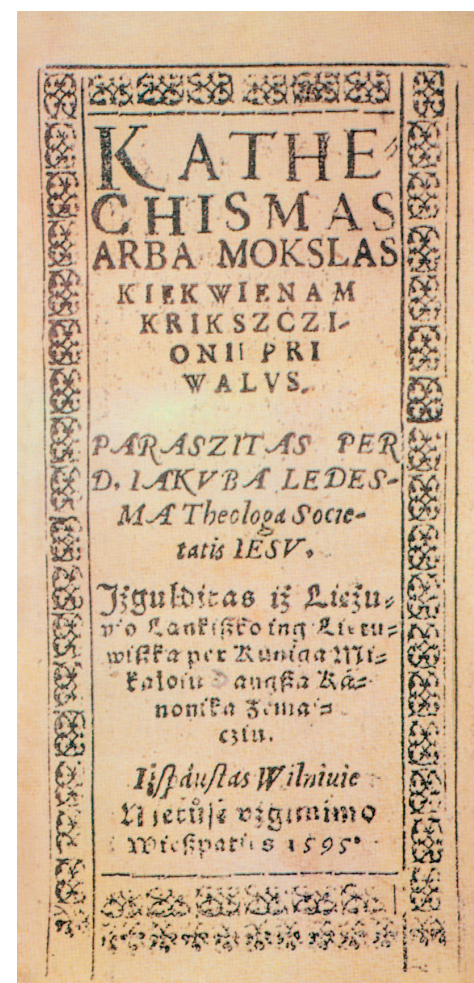
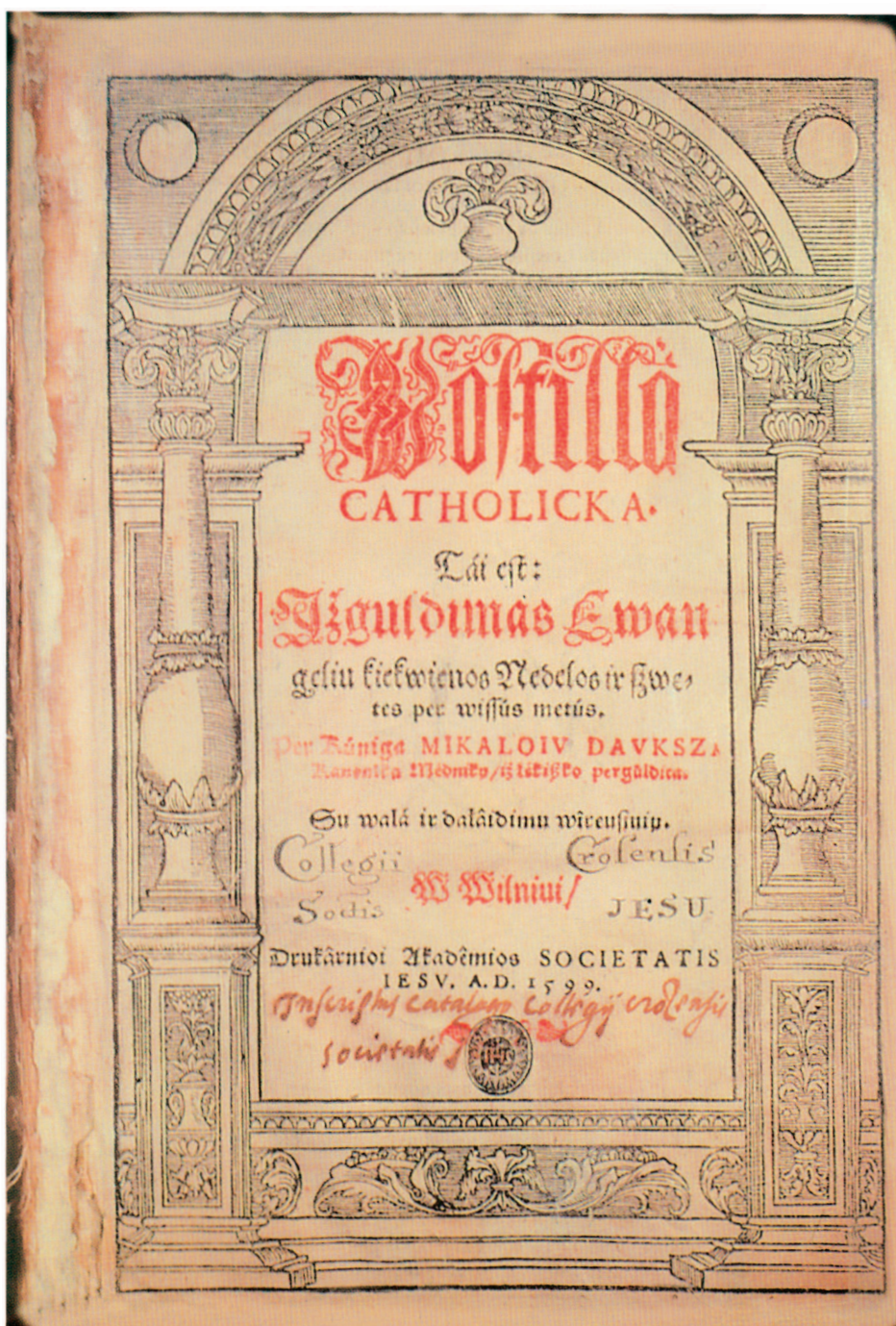
Kaip himnas gimtajai kalbai skamba garsioji Mikalojaus Daukšos prakalba „Į malonųjį skaitytoją“ iš jo Postilės (1599 m.). Nieko gražesnio, pakilesnio, tauresnio apie lietuvių kalbą nerandu visoje mūsų raštijos istorijoje, – rašė Justinas Marcinkevičius knygoje Dienoraštis be datų (1981 m.).

Mikalojus Daukša Comar
Administrator Episcopi
Mednicin

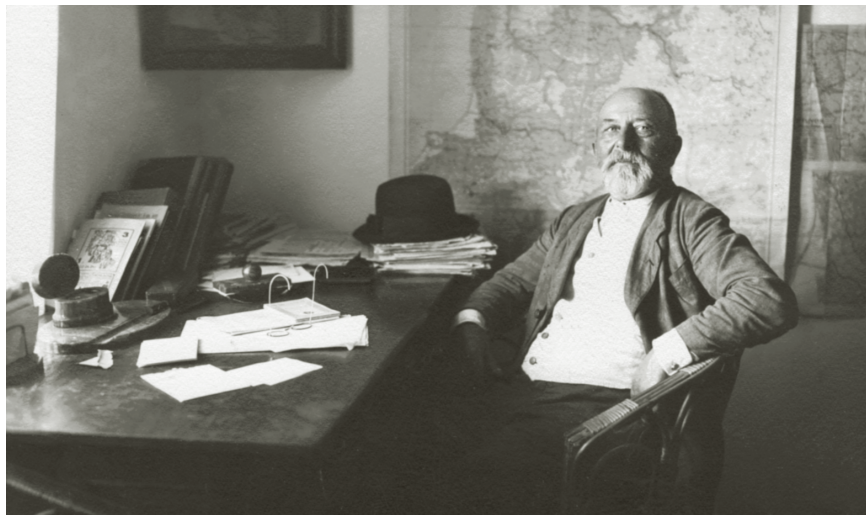
- 1. Mikalojus Dauša (raižinys, dail. Antanas Rimantas Šakalys, 1978 m.)
- 2. Žemaičių vyskupijos kapitulos herbas (1738 m.)
- 3. Mikalojaus Daušos medalis (dail. Petras Repšys, 1999 m.)
- 4. Mikalojaus Daušos ranka rašytas tekstas
- 5. Mikalojaus Daušos globėjas – Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis (nežinomas Lietuvos dailininkas, 1585 m., Lietuvos dailės muziejus)
- 6. Mikalojaus Daušos *Postilė* (antraštinis puslapis, 1599 m.).
Tai viena svarbiausių XVI a. knygų lietuvių kalba, turėjusi didžiulę įtaką lietuvių kalbos raidai, jos įtvirtinimui viešajame valstybės gyvenime
- 7. Mikalojaus Daušos 1595 m. Vilniuje išleistas *Katekizmas* (antraštinis puslapis)

- 5
- 6 ■ 7

Martynas Jankus / 1858–1946

Mažosios Lietuvos visuomenės politikos ir kultūros veikėjas, vienas lietuvių tautinio sąjūdžio vadovų, lietuvių spaudos leidėjas, publicistas

■ 1
■ 2

■ 94|95

Martynas Jankus gimė 1858 m. rugpjūčio 7 d. Bitėnuose (dab. Pagėgių savivaldybė), ūkininkų Martyno Jankaus ir Marės Kerpaitės-Jankuvienės šeimoje. Lankė kaimo liaudies mokyklą, vėliau ūkininkavo. Vedė Anę Puknaitę, kuri kartu dalyvavo visuomeninėje veikloje. Martynas Jankus buvo vienas kultūros draugijos *Birutė* steigėjų (1885 m.), 1889–1892 m. jos pirmininkas. Mėnraščio *Aušra* (1883–1886 m.) administratorius, 1884 m. balandžio–1885 m. rugpjūčio mėnesį atsakingasis redaktorius. 1883–1884 m. su Jurgiu Mikšu leido *Lietuvizską* „*Auszros*“ kalendorių. 1890 m. su kitais įkūrė pirmąją Mažojoje Lietuvoje lietuvių politinę organizaciją – Lietuviškos konservatyvų draugystės komitetą, dalyvavo kitose kultūros, švietimo, blaivybės, ūkinėse draugijose. 1889–1923 m. vienas ir su kitais įvairiose vietose (Ragainėje, Tilžėje, Bitėnuose, Klaipėdoje) įkūrė spaustuvę – leidybos, spaudos ir leidinių prekybos įmonę, kuri daugiausia leido ir spausdino draudžiamą lietuvišką spaudą (išleido apie 400 knygų, iš jų 250 – Didžiąjai Lietuvai, 27 periodinius leidinius lietuvių ir kitomis kalbomis). Jis buvo laikraščių *Garsas* (1886–1887 m.), *Tetutė* (1891–1893 m., pirmojo lietuviško satyrinio laikraščio), *Naujoji Aušra* (1892 m.), *Lietuviškas darbininkas* (1894 m.), *Ūkininkų prietelius* (1894 m.), *Saulėteka* (1900–1902 m.), *Dienos lapsas* (1909–1910 m.) redaktorius ir leidėjas, žurnalų *Varpas* (1889–1892 m. administratorius ir atsakingasis redaktorius), *Ūkininkas* (1890–1905 m.) vienas leidėjų. Parašė arba parengė 45 knygeles švietimui skleisti ir tautinei sąmonei ugdyti (pavyzdžiui, *Trumpi nusidavimai Prūsų Lietuvos*, 1891 m., *Lietuvininkų bei Lietuvos nusidavimai*, 1897 m.), satyrinių eilėraščių rinkinelių, išleido ir lietuvių liaudies dainų rinkinelių. Bendradarbiavo JAV lietuvių spaudoje. Pasirašinėjo apie 50 slapyvardžių, slapyraidių ir kriptonimų (M. Bindokas, V. Giedris, Martyneitis, Bitėnų Merčius, Ububaitis). Bitėnuose laikė draudžiamosios lietuvių spaudos sandėlį (su *Aušros* archyvu), organizavo jos platinimą Mažojoje ir Didžiojoje Lietuvoje, siuntė į Rusijos imperijos miestus. Palaikė spaudos ryšius su JAV lietuviais, latvių, lenkų, baltarusių tautinių sąjūdžių veikėjais. Organizavo lietuvininkų susirinkimus, jų rinkimų į Prūsijos landtagą ir Vokietijos reichstagą kampanijas.

Kovojo prieš lietuvininkų germanizavimą, propagavo Didžiosios ir Mažosios Lietuvos susivienijimo idėją. Už tautinę veiklą Prūsijos valdžios buvo keliasdešimt kartų suimtas, kalintas, baustas piniginėmis baudomis; joms ir spaudai leisti, spaustuvėms įsigyti aukėjo lėšas ir ūkio išteklius, išlaikė jo sodyboje Bitėnuose gyvenusius *Aušros* redaktorius Jurgį Mikšą ir Joną Šliūpą, kitus nelegaliosios spaudos darbuotojus. Pirmojo pasaulinio karo pradžioje Martyną Jankų su tėvu ir 5 vaikais Rusijos kariuomenė deportavo į Samaros guberniją. 1917 m. Rusijos lietuvių seime Petrograde (dab. Sankt Peterburgas) jis pasisakė už Mažosios Lietuvos susijungimą su Didžiąja Lietuva. 1918 m. grįžęs į Tėvynę tapo aktyviu politiku, su kitais 1918 m. lapkričio 30 d. pasirašė Tilžės aktą dėl Mažosios Lietuvos susijungimo su Didžiąja Lietuva. 1920 m. kooptuotas į Lietuvos Tarybą. 1922 m. gruodį–1923 m. sausį buvo Vyriausio Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto pirmininkas, 1923 m. dalyvavo politinėje kovoje dėl Klaipėdos krašto sujungimo su Lietuvos valstybe, vėliau – Lietuvos Respublikos politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Jo veiklai buvo būdinga liberalizmas, bendravimas su skirtingomis lietuvių ir kitų tautų politinėmis grupuotėmis ir sąjūdžiais. Nuo 1920 m. visuomenės iniciatyva vadinamas Mažosios Lietuvos patriarchy.

Vokietijai 1939 m. kovo mėnesį okupavus Klaipėdos kraštą pasitraukė į Kauną. 1944 m. grįžo į Bitėnus, bet nacių valdžios buvo priverstas evakuotis į Vokietijos gilumą. Mirė 1946 m. gegužės 23 d. perkeltųjų asmenų stovykloje Flensburge (Vokietija). Kremuoti palaikai 1993 m. perlaidoti Bitėnų kapinėse Rambynų papėdėje. Martynas Jankus apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3 laipsnio, Italijos Karūnos 3 laipsnio (abu 1928 m.), Vytauto Didžiojo 2 laipsnio (1938 m.) ordinais. Karo muziejaus sodelyje Kaune pastatytas paminklas (1939 m.; biusto skulptorius Bernardas Bučas). Bitėnuose veikia memorialinis muziejus, atstatyta spaustuvė, jo vardu pavadinta Šilutės pagrindinė mokykla.

- 3 ■ 4 ■ 5
- 6 ■ 7
- 8

■ 1. Martynas Jankus darbo kabinete (Bitėnai, 1925–1930 m.)

■ 2. Martynas Jankus su dukterimis Elze ir Urte (apie 1925 m.)

■ 3. Martynas Jankus (1926 m.)

■ 4. Vyriausias Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas Šilutės manifesto paskelbimo dieną (1923 m. sausio 9 d.). Martynas Jankus sėdi antras iš dešinės, rankose laiko *Manifesto* tekstą

■ 5. Martynas Jankus ir Jonas Šliūpas Palangoje (apie 1939 m.)

■ 6. Aušrininkai prie Jono Basanavičiaus paminklo Karo muziejaus sodelyje Kaune (1928–1930 m.). Iš dešinės sėdi Martynas Jankus, Jonas Jablonskis, pirmas iš kairės stovi Jonas Šliūpas

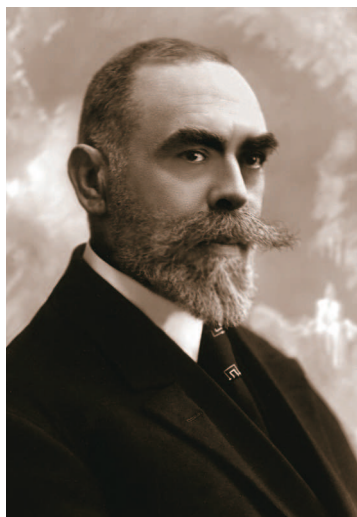
■ 7. Knygos *Kur lietuvių senovėje gyventa* antrasis leidimas (išleista 1907 m. Martyno Jankaus spaustuvoje Bitėnuose)

■ 8. Martynas Jankus su Tilžis lietuvių giedotojų draugijos nariais per jos 30 metų minėjimą (1925 m.)

Juozas Naujalis / 1869–1934

Kompozitorius, vargonininkas, dirigentas, vienas Lietuvos dainų švenčių organizatorių ir muzikinio švietimo sistemos kūrėjų, pelnęs lietuvių muzikos patriarcho vardą, sukūręs giesmę *Lietuva brangi*

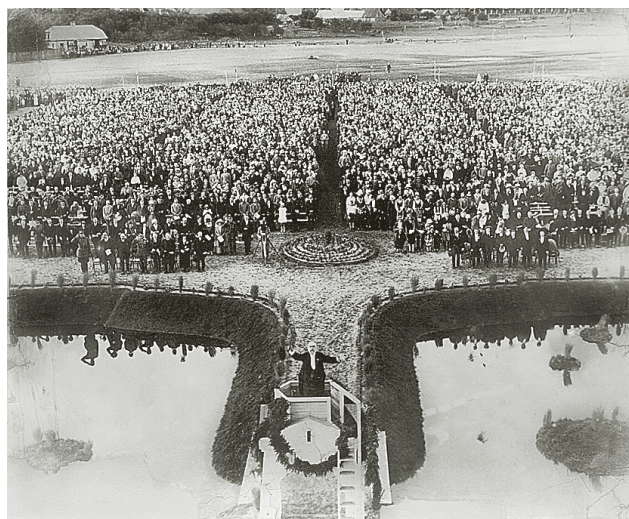

■ 106|107

■ 1 ■ 2
■ 3

Juozas Naujalis gimė 1869 m. balandžio 9 d. Raudondvaryje, prie Kauno. Grafo Benedikto Tiškevičiaus remiamas, vargonavimą studijavo (1884–1889 m.) Varšuvos muzikos institute pas Janą Šlivinskį (J. Śliwiński), teorines žinias gilino pas Zygmuntą Noskovskį (Z. Noskowski). Po šių studijų vargonavimas lydėjo didžiąją jo gyvenimo dalį. Vargonininkavo Vabalninke, Rietave ir Kauno katedroje (čia su nedidelėmis pertraukomis dirbo nuo 1892 m. iki mirties). Būta trijų pertraukų – 1894 m. apie pusmetį tobulinosi Regensburgo (Vokietija) bažnytinės muzikos mokykloje, per Pirmąjį pasaulinį karą buvo pasitraukęs į Švenčionėlius, Vilnių, 1922 m. koncertavo JAV kaip vargonininkas, pianistas, dirigentas, atlikdamas daugiausia savo kūrinius. Gyvenimas Kaune subrandino visą Juozo Naujaliao muzikinės veiklos kryptį, nes čia, svarbiausiame Lietuvos muzikinės kultūros centre, jis matė, ko reikia Lietuvai, ir buvo tuo pavyzdžiu, į kurį žvelgė Lietuvos muzikai. Prie Kauno katedros subūrė berniukų chorą, 1899 m. – *Dainos* chorą. Panaikinus spaudos draudimą 1905 m. atidarė pirmąjį lietuvišką knygyną, rengė vargonininkų kursus, 1908 m. įkūrė Šventojo Grigaliaus vargonininkų draugiją, 1913 m. – vargonininkų mokyklą. 1909–1910 m. leido pirmąjį muzikinį žurnalą *Vargonininkas*, kuris kėlė svarbius profesinius uždavinius Lietuvos vargonininkams, 1913–1914 m. – *Vargonininkų kalendorių*. 1919 m. įgyvendino savo seną svajonę – atidarė privačią muzikos mokyklą, kuri po metų buvo suvalstybinta. Ši mokykla sudarė galimybę 1933 m. įkurti pirmąją aukštąją muzikos mokyklą Lietuvoje – Kauno konservatoriją, kuri išaugo į Lietuvos muzikos ir teatro akademiją Vilniuje su fakultetu Kaune. Juozo Naujaliao autoritetingas žodis ir pozicija turėjo didelės įtakos 1920 m. suburiant Operos vaidyklą, kuri tų pačių metų gruodžio 31 d. parodė pirmąjį spektaklį – Džuzepės Verdžio (Giuseppe Verdi) operą *Traviata*. Jo išvyka į JAV 1922 m. buvo ne vien tik koncertinė kelionė, kurios metu daugelyje miestų buvo surengti koncertai, ji pagyvino JAV lietuvių gyvenimą, surinktos aukos skirtos Lietuvių meno kūrėjų draugijos, inicijavusios operos teatro įkūrimą Kaune, reikalams. Juozas Naujalis buvo pripažintas Šiaurės Amerikos lietuvių muzikos sąjungos garbės nariu, kurio pavardė iki šiol skelbiama žurnalo *Muzikos žinios* kiekviename numeryje. Nors buvo siūlyta likti JAV, bet Juozas Naujalis grįžo į Kauną ir pasinėrė į naujus Lietuvos muzikinio gyvenimo sūkurius. Tarp jų buvo ir 1924 m. pirmoji Lietuvos dainų šventė, kurios aktyviausiu rengėju ir vyriausiuoju dirigentu buvo Juozas Naujalis. Jis dirigavo ir 1928 bei 1930 m. Lietuvos dainų šventėse. Juozui Naujaliui, pirmajam lietuvių muzikui, buvo suteiktas profesoriaus vardas (1933 m.), jis buvo apdovanotas Italijos Karūnos 3 laipsnio ordinu (1928 m.), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3 (1930 m.) ir 2 laipsnio (1931 m.) ordinais. Mirė 1934 m. rugsėjo 9 d. Kaune, palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Ryščiausia Juozo Naujaliao gyvenimo dalis – muzikinė kūryba, nuo simfoninės poemos *Ruduo* (apie 1930 m.), mišių iki originaliųjų ir harmonizuotųjų lietuvių liaudies dainų, motetų, giesmių, iš viso apie 150 kūrinių. XIX amžiaus pabaigos – XX amžiaus pradžios lietuvių profesionaliajai muzikai, žengusiai pirmuosius tvirtesnius žingsnius, Juozo Naujaliao kūryba buvo itin reikšminga, nes, įsitvirtinusi atlikėjų repertuaruose, padėjo formuoti lietuviškumo kriterijus, žadino tautiškumo apraiškas. Jo mišios, spausdintos ir užsienyje, taip pat motetai turi išliekamosios vertės. Vertingiausios chorinės dainos (*Lietuva brangi*, *Kur bėga Šešupė*, *Vasaros naktys*, *Jaunimo giesmė*, *Dainų dainelės* ir kt.) sukurtos pagal Maironio eiles. Savo kūrybai jis taip pat naudojo Adomo Jakšto, Ksavero Sakalausko-Vanagėlio, Antano Vienažindžio, Antano Baranausko ir kitų poetų kūrinius. Sukūrė daugelio lietuvių liaudies dainų klasikines

- 1. Juozas Naujalis (apie 1925 m.)
- 2. Juozas Naujalis su šeima ir giminėmis (Kaunas, 1910 m.). Pirmoje eilėje iš kairės: sūnus Juozas, žmona Monika Naujalienė, duklė Jadvyga, žmonos sesuo Janė Makovska (J. Makovska), sūnus Tadas, antroje eilėje – sūnus Zigmas, žmonos sesers vyras Varšuvos konservatorijos profesorius Henrikas Makovskis (H. Makowski) ir Juozas Naujalis
- 3. Pirmoji Lietuvos dainų šventė Kaune (diriguoja Juozas Naujalis, 1924 m.)
- 4. Juozas Naujalis (stovi penktas iš dešinės) su *Dainos* choru Paštuvoje (1901 m.)
- 5. Vargonininkų mokykla Kaune (1911 m.). Juozas Naujalis antroje eilėje sėdi penktas iš dešinės
- 6. Juozo Naujaliao laiško kompozitoriui Juozui Gruodžiui (1912 m. vasario 12 d.) faksimilė
- 7. Kauno konservatorijos steigimo iškilmės (1933 m.). Iš kairės trečias sėdi Juozas Naujalis, šeštas – Lietuvos prezidentas Antanas Smetona, septintas – kompozitorius Juozas Gruodis

išdailas chorams. Menine raiška iki šiol klausytojus žavi *Svajonė* styginių kvartetui, trio *Leidos saulelė* (*Vakarinė daina*) smuikui, violončelei ir fortepijonui, noktiurnas fortepijonui, miniatiūros vargonams. Visa tai brandino XX amžiaus pradžios jaunąją lietuvių kompozitorių kartą, juolab, kad pas Juozą Naujalį mokėsi ne tik Lietuvos vargonininkai, chorvedžiai Stasys Šimkus, Aleksandras Kačanauskas, Julius Štarka, Teodoras Brazys, Klemensas Griauzdė, bet ir Kauno konservatorijos išugdyti Jonas Nabažas, Antanas Račiūnas, Antanas Budriūnas, Bronius Budriūnas ir kiti kompozitoriai.

Raudondvaryje 1994 m. pastatytas Juozo Naujaliao paminklas (skulptorius Leonas Žuklys, architektas Gediminas Baravykas). Veikia Kauno Juozo Naujaliao muzikos gimnazija, Juozo Naujaliao memorialinis muziejus Raudondvaryje. Rengiami jo vardo mišrių chorų konkursai festivaliai Raudondvaryje, jaunųjų choro dirigentų, religinės muzikos kūrinių chorams konkursai.

VACLOVAS JUODPUSIS

Gerbiameis Tėmstai!

*Melbėsiu dovanoti pad
teip ilgai vėlavimui
Tėmstai kompozicijas,
bet norėjau jas sugrupuoti
opai parūpinti o laiku
visai liūoso mažiau tu
neįau.*

*Mūsų nuomone: Tėmstai
ta turi tūkstanta vienuolika
bet dar trūksta dides-
nio išsilavinimo muzikoje
je, Tėmstai reiktų laisvės
ties ir danyj yeros mukai*

- 4
- 5
- 6 ■ 7